

Archiwum Pełne Pamięci

<https://archiwumpamieci.pl/app/pamietamy/18284,IPN-BU-4111.html>

2021-11-27, 12:20

IPN BU 4111

PRZEKAZUJĄCY: ALEKSANDRA I MAŁGORZATA SZCZYGIELSKIE

Ginąca Warszawa (1939–1944) w obiektywie
Henryka Śmigacza

Unikatowe fotografie okupowanej stolicy i
powstania warszawskiego w zasobie
archiwalnym IPN

Do zasobu archiwalnego IPN, w ramach projektu Archiwum Pełne Pamięci, trafiła spuścizna po Henryku Śmigaczu, fotografie i fotoreporterze dokumentującym zniszczenia okupowanej stolicy i powstanie warszawskie. Bogaty zbiór fotograficzny oraz dokumenty przesiedleńcze przekazały: Aleksandra (córka) i Małgorzata (wnuczka) Szczygielskie, wypełniając w ten sposób zobowiązanie Henryka Śmigacza zachowania pamięci o ofiarach i stratach poniesionych przez naród polski z rąk niemieckiego okupanta w czasie II wojny światowej.

Henryk Śmigacz urodził się 16 sierpnia 1911 r. w Warszawie. Zawodowe szlify zdobywał

pod okiem Jana Rysia, znanego i cenionego fotografa sportowego i portretowego okresu międzywojnia. Tworzyli oni parę fotoreporterów prasowych współpracujących z „Kurjerem Warszawskim” – popularną wśród elity stolicy gazetą codzienną o orientacji prawicowej, wydawaną w okresie 1821-1939.

We wrześniu 1939 r. obaj fotografowie uzyskali specjalne pozwolenie prezydenta Warszawy Stefana Starzyńskiego i gen. Juliusza Rómmla umożliwiające im swobodne przemieszczanie się na terenie stolicy. Nie zważając na zagrożenie wykonywali zdjęcia, które miały tworzyć fotograficzną kronikę życia warszawiaków pod okupacją niemiecką, dokumentującą walkę z okupantem i zniszczenia bombardowanej stolicy. Henryk Śmigacz jest autorem zdjęć płonącego Zamku Królewskiego i Starego Miasta, w tym archikatedry św. Jana Chrzciciela tuż po bombardowaniu we wrześniu 1939 r., które utrwalone na szklanych kliszach 9x12 cm właśnie trafiły do zasobu archiwum IPN.

W czasie powstania warszawskiego Henryk Śmigacz był jednym z fotoreporterów Delegatury Rządu na Kraj. Zdjęcia z tego okresu przedstawiają zgliszczta gmachów i kamienic warszawskiego Śródmieścia, w tym m.in.: budynku PAST-y (Polska Akcyjna Spółka Telefoniczna, ul. Zielna 39), Hotelu

Polonia (Al. Jerozolimskie 39), Gimnazjum Państwowego im. J. Lelewela (ul. Złota 53), zniszczonych kamienic przy ul. Marszałkowskiej, salonu fryzjerskiego na jednym z podwórek przy ul. Złotej. Na fotografiach uwiecznione zostały również: barykady przy placu Grzybowskiem, transport rannego powstańca (plut. chor. Jerzy Januszko ps. „Goliat”), wnętrza szpitala polowego Zgrupowania „Gurt” przy ul. Złotej 22 oraz cmentarz poległych powstańców na terenie posesji przy ul. Sosnowej.

Fotografie powstańcze Henryka Śmigacza stanowią jedynie niewielką (82 szt.) część, która ocalała z około 2 tys. negatywów, jakie fotograf ukrył w piwnicy swojego mieszkania i fotograficznego atelier przy ul. Złotej 24 przed kapitulacją i opuszczeniem Warszawy.

Po wojnie Henryk Śmigacz osiedlił się w Łodzi, gdzie prowadził zakład fotograficzny przy ul. Piotrkowskiej 6, a następnie Piotrkowskiej 43. Współpracował też z łódzką sceną teatralną. Pozostawił po sobie bogaty zbiór fotografii (utrwalonych na płytkach szklanych) wykonywanych podczas przedstawień teatralnych i operowych wystawianych w łódzkich teatrach pod koniec lat czterdziestych, a także w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Uzupełnieniem kolekcji są zdjęcia portretowe i grupowe aktorów, śpiewaków i tancerzy,

wykonane w autorskim atelier: Ireny Brodzińskiej, Edmunda „Waydy” Szymaszkiewicza, Jana Kiepury, Adolfa Dymczy, Henryka Sz wajcera.

Spuścizna Henryka Śmigacza zawiera również niezwykle ciekawe zdjęcia przedstawiające życie prywatne i towarzyskie fotografa: miejsce pracy, mieszkanie, zainteresowania, czas wolny, rodzinę, przyjaciół, znajomych, a także wspomniane już dokumenty z czasu wojny.

26 marca 1972 r., w nocy pośmiertnej zamieszczonej w niedzielnym wydaniu łódzkiego „Expresu Ilustrowanego”, napisano m.in.: „[...] zmarł Henryk Śmigacz, artysta-fotograf, przyjaciel aktorów, pisarzy i dziennikarzy, kronikarz teatru łódzkiego od czasów Krasnowieckiego i Schillera do ery Axera i Dejmka.[...] Łódź stała się dla tego warszawiaka ze Starówki drugim domem rodzinnym. [...] Tu przechowywał swoją Warszawę – widoki Starówki przed jej zburzeniem, portrety przyjaciół, wielkich aktorów scen warszawskich. [...] szlachetny i oryginalny artysta-fotograf, Henryk Śmigacz”.

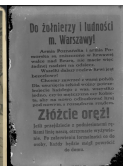
Przekazane fotografie stanowią niezwykle cenny nabytek o charakterze dokumentacyjnym z okresu II wojny światowej i ciekawy materiał do badań dotyczących historii fotografii wojennej i

teatru polskiego. Duża część z tych zdjęć nigdy nie była publikowana w formie odbitki. Przez wiele lat pozostawały poza granicami kraju (Belgia). Dokumenty zostaną poddane zabiegom konserwatorskim, a następnie zdigitalizowane i przekazane do udostępnienia.

Opracowanie opisu: Joanna Dardzińska

Fot. 1. Henryk Śmigacz jako fotoreporter, Warszawa 1938/1939 r.

Fot. 2. Odezwa niemiecka „Do żołnierzy i ludności m. Warszawy!” wzywająca do poddania się, Warszawa, wrzesień 1939 r. Skan fotografii na płytce szklanej

Fot. 3. Zaświadczenie firmy Agfa-Foto dla Henryka Śmigacza i jego asystenta Edwarda Dulewicza, Warszawa 20 kwietnia 1944 r.

Fot. 4. Zgliszcza kamienicy unieruchomiony tramwaj w kierunku Wierzbna, ul. Marszał

Fot. 5. Zbombardowany budynek PAST-y (Polska Akcyjna Spółka

Fot. 6. Ruiny jednego z podwórek Śródmieścia, Warszawa

kowska
120,
Warsza
wa
1944 r.

Telefoni
czna)
przy ul.
Zielnej
39,
Warsza
wa
1944 r.

wa
1944 r.

Fot. 7. Transport rannego powstańca (plut. chor. Jerzy Januszkowski ps. „Goliat”), Warszawa, 23 sierpnia 1944 r.

Fot. 8. Prowizoryczny cmentarz poległych powstańców na terenie jednej z warszawskich posesji, Warszawa 1944 r.

Fot. 9. Wnętrze szpitala polowego Zgrupowania „Gurt” przy ul. Złotej 22, Warszawa 1944 r.

Fot. 10. Radość rodziców z narodzin dziecka, Warszawa 1944 r.

Fot. 11. Salon fryzjerski na jednym z podwórek przy ul. Złotej, Warszawa 1944 r.

Fot. 12. Slajd reklamowy Fotoatelier Henryka Śmigacza w Łodzi przy ul. Piotrkowskiej 6.

Fot. 13. Archiwum osobiste Henryka Śmigacza

Fot. 14. Pani Aleksandra Szczygielska w trakcie przekazywania kolekcji do Archiwum IPN

Fot. 15. Pani Małgorzata Szczygielska z archiwum osobistym Henryka Śmigacza